

Šiame numeryje:

Nelabai šaunios pastraipos.
Neramios mintys skaudžiais reikalais:
Bronys Raila apie mūsų archyvų ir archyvinės medžiagos rūpesčius.
Pokalbis su kompozitorium Jeronimu Kačinsku, laukiant jo kūrybinių koncertų.
Czesław Miłosz — Nobelio literatūros premijos laureatas.
Jono Jurašo „Savižudis“ įžengia į Broadway'ų.
Amerikiečiai apie Audrių Pliopli.
Šeši veikalai Teatro festivalyje.
Nauja studija apie išeivijos vaidmenį.
Nauji leidiniai.

Kertinė Parastė

Nelabai šaunios pastraipos

Mūsų spaudoje būdvardis „šau-nus“ zulinamas iki nesąmonės. Beveik kasdien smagiai rašome: šaunus balius, šaunios vestuvės, šaunios krikštynos, šaunios vaišės, šaunūs choristai, šauni rezidencija, šaunūs valgiai, šaunūs sumanymas, šaunus susirinkimas ir pan.

Susilaukime dienų, kai visai esame ir šaunūs, ir bendraujame tik su šauniais tautiečiais. Tad visai pagrįstai kartą buvo laikraštyje išsireikštas: šaunūs šauliai šauniai šaudė į šiaudus. Kitią sykį: šaunūs šokėjai šoko šutą.

Neseniai buvo reklamuojama gegužinė (piknikas): nusipirkus loterijos bilietą galima bus laimėti gražų rankšluostį su jaustu Lietuvos himnu.

Kas pirmas sugalvojo jausti Lietuvos himną į rankšluostį, nežinau. Bet man šis sumanymas nepatinka. Tai lyg ir nepagarba mūsų tautos giesmei. Linksmi kalbant — jeigu žmogus nusimaudys ir savo visą nuogą kūną šluostys su tuo ypatingu rankšluosčiu — reiškia, šluostysis su Lietuvos himnu. Gal geriau tada tokią audinį su himnu vadinkime ne rankšluosčiu, o kaip nors kitaip, kad nebūtų jokios sugestijos šluostytis.

Kartais akademišni straipsnių autoriai, gvilddamami mokslinius dalykus, ima skirstyti mokslus: į tiksluosius ir netiksluosius.

Mano supratimu, toks skirstymas yra klaidingas. Net ir komikas. Jei, sakykime, fizika, biologija, geologija ir pan. yra priekintini prie tikslųjų mokslų, tai filosofija, teologija, literatūros tyrība ir pan. įsiriškioja į netikslųjų mokslų grupę. Taip išėina minėtų autorių samprotavimuose.

Bet būdvardis „netikslus“ visiškai paneigia tokio netikslaus mokslo moksliskumą. Taip sakant — tikrumą. Jei bet kuri mokslinė veikla yra netikslė, tai

tada iš viso ji nėra mokslas.

Dažnai mane kamuoja klausimas: ar okupuotos Lietuvos filosofai rašo lietuviškai?

Neatrodo. Pavyzdžiui, neseniai „Kultūros baruose“ marksistinis filosofas Jokūbas Minkevičius straipsnyje „Epochos drama ir kultūros filosofijos kolizijos“ rašo: „Šitie eskizminiai filosofinių peripetijų bei kolizijų kontūrai pažymi generalinę dabarties dvasinės kultūros alternatyvą, atspindinčią pagrindinį epochos antagonizmą, buržuazinės ir socialistinės kultūrų konfrontaciją“.

Kokie riebus svetimžodžiai! Koks sunkus jų krūvis! Bet kokia skurdi, be galo nuvalkiota mintis, be jokio lietuviško oro. Ir toliau Jokūbo Minkaus straipsnyje knibžda: „formuoja“, „akumu-luoja“, „bazinis“, „komplikuotas“, „isikomponavusios“, „pacifistinės akcijos“, „konceptualiai fokusuoja“ ir t.t.

Siūlyčiau tarybiniam galvočiui įsigyti Pr. Skardžiaus knygą „Lietuviški tarptautinių žodžių atitikmenys“. Ji išleista išėivijoje, kaip daugelis kitų vertingų knygų. Skardžiaus žodyną pavarčius, Minkaus mąstymas tikriausiai taptų skaidresnis.

Grįžkime į savo kiemą. Čia kartais iš kelių šiaudų sukraunamas vežimas. Bent taip atrodo. Štai, surengia žmonės sueiga lauke — gegužinė ar pikniką. Sėdi už stalų. Užkandžiauja. Ginkšnoja dievų užrautus gėrimus. Šviečia saulė. Malonu, gražu. Ko daugiau ir betrokšti.

Po kelių savačių randi spaudoje to įvykio aprašą. Nustembi — viskas taip kruopščiai dėmesingai aprašyta, lyg nuo to priklausytų mūsų istorijos eiga. Piknikas pavirsta enciklopedijos vertu reiškinio. O šeimininkių paruošti gardūs valgiai — bibli-ne mana, ir dabar jau išgelbėta visa mūsų tauta.

Pr. Vsd.

BRONYS RAILA

Prieš su viršum dvidešimt metų Juozas Bačiūnas, kuris, kaip visiem žinoma, buvo ne tik geras ūkininkas, bet nuoširdžiai, daugiausia iš praktiškos pusės, domėjosi lietuvių kultūros ir jos ūgių išlaikymo reikalais, kartą paprašė manęs patarimų ir sugestijų (kaip jis vadino — „idėjų“) dėl vieno keistoko sumanymo. Jis žinojo, kad ir daug kitų tuo siejojasi, bet Juozo būdas buvo ne vien padėjuti, o ir mėginti ką nors įgyvendinti.

Mat (kaip jis laiške rašė) kilęs sumanymas įkurti Chicagoje ar aplink Chicago stambesnio masto „Lietuvių Fondaciją“, kuri turėtų įsigyti tinkamas patalpas, ar „rūmus“, įvairiom lituanistinių tikslų institucijom išlaikyti ir taip pat pagal išgales mūsų tautinės kultūros kūrybos apraiškom paremti. Iškart nepatikėdamas tokia gėrybe, beveik nustebeu. Tad nedelsdamas surašiau, kiek turėjau, visokių „idėjų“ apie būsimos Fondacijos uždavinius ir sritis, kuriom ji galėtų ir turėtų rūpintis.

Pati paskutinė sunumeruota mano „idėjų“ konspektu sugestija susidėjo tik iš vieno žodžio ir be jokio paaiškinimo, nes man atrodė savaime aiški: — Archyvas...

Bačiūnas sakėsi išdrebėjęs Fondacijai steigti mažiausiai porą dešimčių ir gal žymiai daugiau tūkstančių dolerių, jeigu po tiek pat ar ir žymiai daugiau sutiks prisidėti kiti už jį daug turtingesni bankininkai ir bičiuliai biznieriiai Chicagoje (toks buvo žinomas J. Bačiūno metotas „lėšom sukelti“). Čia ne juokai: Fondacijos nuosavybė įsigyti ir jai tinkamai administruoti net ir anais laikais reikėjo visiškai stambaus kapitalo.

Ar iškart mano romantiškom „idėjom“ nepritarė, ar norėdamas turėti jų išdėstymą labiau praktiškioje plotoje, mano memorandum Bačiūnas davė pasverti vienam jaunam, bet nemenko praktiško patyrimo veikėjui. Pagaliau reikėjo kam paruošti ir teisiškai tikslėnį bei išsamesnį būsimosios Fondacijos statuto projektą.

Jaunasis veikėjas uždavinį atliko gana rūpestingai ir ta proga savo ruožtu surašė ir kai kurių mano pasiūlymų komentarus. Papunkčiui pagal mano projektą išdėstęs savo pastabas, apie paskutinę sugestiją, jis atsiliepė taip pat tik vienu žodžiu: „Archyvas?“

Skirtumas buvo tik toks, kad jis čia nieko nekommentavo, pridėjęs vien klausuką ir tris taškus. Vadinasi, jam buvo neaišku, ką tuo žodžiu norėjau pasakyti. O gal ir nesuprantama, ką čia siūliau Federacijai, kodėl ir kaip. Koks čia bus archyvas, kol dar pačios Fondacijos nėra?...

Ir iš tikrųjų Fondacija nesurado reikiamų fondų, nebuvo įsteigta, ir visas sumanymas po kelių metų buvo galutinai pamirštas. Bačiūnas, pravažiudamas pro Los Angeles, kartą susitikęs gana karčiai nusiskundė: jis mėginęs savo draugus milijonierius Chicagoje ir kitur kviesti stambesnėm sumom prisidėti prie Fondacijos steigimo, bet nieko nepėšęs, neįtikinęs, nusivylęs, tai pats vienas irgi visko neišgalėjęs.

Adomas Galdikas (1983-1969)

Ruduo Nuotr. V. Maželio

Tad sudiev Fondacijai ir mano neaiškiajai „archyvo?“ idėjai.

Tiesą sakant, anuomet išvydęs prie to žodžio klausuką, nenustebeu. Rodos, tik šyptelėjau, bet ne iš džiaugsmo. Juk tai ne naujiena. Nagi tai jau daugelio šimtmečių labai tvirta tradicija mūsų būde ir elgsenoje.

Ir prieš karalių Mindaugą ir labai ilgai po jo, mes lietuviai ir kiti aisčiai, arba baltai, iš tikrųjų ir teturėjom vien baltus mūsų istorijos puslapius, nes jį juos savo kalbom, savais žodžiais maždaug nieko nerašėm ir tokių pėdsakų nėra li-

nių. Per šimtmečius mes buvom tiesiog alergiški raštui savąja kalba. Nei Gediminaičių kilmės karaliai, nei kunigaikščiai, nei valstybės kancelieriai, senatoriai, net ir joks Žemaičių patriotų seniūnas valstybės kanceliarijose ar kultūros įstaigose (jeigu tokių buvo...) jokių veiklų, metraščių ir šiaip jau tautinės - valstybinės reikšmės ak-

ty lietuvių kalba nepaliko. Gal klystu, bet apie tai dar nesu girdėjęs, nieko nemačiau.

Egiptiečių hieroglifai, dantiraščiai, finikiečių raidynas nebebuvo vartojamas. Prieš tūkstantį su viršum metų civilizuoto pasaulio šviesuoliai puikliausiai rašė graikų ir lotynų kalbom, kai Mindaugas vainikavo Lietuvos valstybės karaliumi. Bet mūsų praeities — o tai reiškia anų laikų dabarties — nuobaiškai ir dokumentai buvo rašomi tai lotyniškai, tai vokiškai, tai senąja bažnytine slavų kalba, tai vėl rusiškai arba kiek vėliau daugiausia jau lenkiškai, retkarčiais ir kokia kita Vakarų Europos kalba. Ir dažniausiai surašyti ne mūsų pačių, o kitautiečių skribų, kronikinių ar prakeleivių plunksnom.

Apie ką geresnio galėjom svajoti? Tokiom aplinkybėm lietuvių tautos apgyventi ir šimtmečius valdyti plovai, valstybės sienos ir pati valstybė juk būtinai turėjo virsti skiedrom ir šipuliais. Kas kita galėjo būti, kas patvaresnio atsirasti ir išlikti?

Ir tik retas anos gėdynės dokumentų bei rašytosios kultūros paminklų teišliko mūsų šalyje ir mūsų rankose. Ką per anuos ilgus valstybinės nepriklausomybės amžius (1200 - 1797) buvom sukaupę Vilniuje bei kitur Lietuvos teritorijoje, tai vėliau okupantų buvo išgrobta ir svetur išvežta. Taip pat buvo išgrobta, kitur išgabenta ar be pėdsakų dingę daug Lietuvos dvarų sodybose buvusių didžiųjų vertingų kultūros turtų.

Jei rimčiau pagalvotumėt — argi ne keista, ar ne tiesiog tragiškai komiška? Kur mes šiais laikais ieškodavom ir surasdavom daugumą svarbiausių savo istorijos ir kultūros dokumentų bei aprašymų? Ogi anksčiau Karaliaučiaus kryžiuočių ordino archyvuose (dabar atgabentuos į vakarinę Vokietiją), Lenkijoje (ypač Krokuvos archyvuose), Rusijoje (ypač Petrapilyje ir Maskvoje), iš dalies vienoj kitoj Ukrainos bibliotekoje, jų saugojamuose rankraštyuose, ir pagaliau amžinojoje Ro-

moje, t.y. Vatikano turtinguose archyvuose...

Vėl klausčiau: ar vienas tik tų vietovardžių ir svetimų kraštų išminėjimas nesukelia mums nuste-bimo, susirūpinimo, mažne šurpo? Turėtų sukelti... jeigu mes tokiais keliais turim ieškoti savo praeities, išblaškytos po svetimas šalis, kitautiečių skribų rašytos, o jei ir savų, tai dažniausiai svetimom kalbom.

Be abejo, čia įvedu patetiškus motyvus iš liūdmosios giesmės gaidų. Bet atsvarai mum nestigdavo ir pozityviosios, linksmosios patetikos.

Be abejo, mes stengdavomės gintis nuo šio bausaus jausmo, saugojomės kelti tokius klausimus, vis ramindavomės, paguodai griebdamiesi kad ir už šiaudo. Tebeatmenu daugelio dar nepamirštą prof. Mykolą Biržišką. Kaip Los Angeles palnių tremtyje, jau savo gyvenimo sauleleidžiu, jis dažnoj prakalboj ar paskaitoj su jaudinančiu pietizmu aukštindavo Vilniaus universitetą, šios seniausios mūsų aukštosios mokyklos praeityje iškodamas vertingų jausų lietuvių tautos dvasiai ir kultūrai. Ir kokių pražiūrėtų... šviesulių surasdavo, juos glamonėjo, džiaugėsi, visus mus ragino į tą praeitį įsigyventi, stiprintis, didžiutuotis, „iš praeities stiprybės semtis“! Tai basanavičinės Auszros romantikos palikimas mūsų dvasiai budinti — pirmas tikrasis savaiminio patriotizmo pabudimas, davęs pačių geriausių vaisių.

O ar tik tiek anas Aukštoji Lietuvos mokykla, vėliau jau Universitetas, kurio 400 metų sukaktį ką tik minėjom, tegalėjo ir tenorėjo duoti Lietuvos valstybei, lietuvių tautai ir josios kultūros raidai? Išskyrus Donelaitį Mažojų Lietuvoj ir vieną kitą Didžioją, ar savosios kalbos puoselėjimas nebuvo pradėtas ir lydėtas daugiausia vien tikybinių, o ne tautinių ir valstybinių interesų?

Saunusis Vilniaus universitetas per kelis pastaruosius dešimtmečius, jau po Lietuvos - Lenkijos valstybės žlugimo, visai aiškiai tarnavo ne lietuvių tautos ir mūsų tautinės kultūros labui, o lietuvių tautos paspartintam lenkinimui. Nepaisant vienos kitos nesėkmingos pastangos, čia niekas ir niekaip negalėjo įsteigti lietuvių kalbos ir literatūros katedros, ne kaip kokio išmaldauto įnamio, o kaip pagrindinės lituanistinio mokslo šakos Lietuvoje, jos širdyje ir sostinėje...

Tokių aplinkybių prisiminimas šiandien labiau skamba kaip fantazijos, nesuprantamybės, absurda. Bet taip buvo.

Bene per ilgą įžangą. Bet man atrodžiusi labai reikalinga, kaip atgalinė problemos perspektyva.

Metas atkelti dabartin — Lietuvon ir svarbiausia Amerikon.

Kiek priešiškas būtų mūsų nusistatymas dėl dabartinės Lietuvos okupacinio statuso ir kraštui priimestos santvarkos, turėtume sutikti ir dargi pasidžiaugti, kad lituanistinės paskirties reikalais tėvynėje labai nuoširdžiai rūpinamasi ir dirbama, kiek tik leidžia smaugiančios sąlygos.

Ne mažiau teigiama naujovė, kad lietuviai tėvynėje pagaliau suprato

(Nukelta. i 2 psl.)

Adomas Galdikas (1983-1969)

Ruduo Nuotr. V. Maželio

(Atkelta iš 1 psl.)

(ir berods rimčiau negu netolimoje praeityje) uoliau rūpintis visokeriopu Lietuvos ir lietuvių kultūrinio palikimo rinkimu, tvarkymu, tyrimu ir saugojimu. Tai reiškia — tautos kultūros muziejais, rankraštiniais, archyvais, bibliotekom, visa visokia tautos praeities „metrika“.

Žinoma, klausimas tebėra atviras: ar sovietinė valdžia daugiau dėmesio ir lėšų skiria liuanistikos apsaugos dalykam — ar kompartijos istorijos institutui ir „liaudies kovų už tarybinę valdžią“ dokumentacijai surinkti bei ją kiek galint labiau sufantazuoti? Nors parašyta ir reikalauja, iš Rusijos mūsų Metrika ir daugelis kitų dokumentų vis neatgaunami...

Išiviai šį procesą gali tik stebėti, pagal savo sąžinę vertinti, džiaugtis, priekaištauti ar piktintis, bet ne kaip nors lemti jo kryptį, eigą ir tvarkymą. Taip pat ir sovietinės Lietuvos atitinkami organai gali tik daugiau mažiau domėtis lietuvių išėjimo kultūrinę veiklą ir rinkti jos dokumentaciją, bet neturi galimybės ką nors rikiuoti, nustatinti ar įsigyti, ko mes patys nesutikume įjėm atiduoti. Bet, kaip minėjau, jie tikrai domisi tos rūšies palikimais ir dokumentais — tikriausiai žymiai labiau, negu mes jais ir... savo pačių reikalais.

Nuo čia ima megztis ir pintis mūsų problemos, rodytis neužgyjančios ir vis didėjančios žaizdos.

Jau bus daugiau nei dešimtmetis, kai Vilniaus ir Kauno spauda, muziejų, archyvų, rankraštytų, bibliotekų vadovai, pastaruoju metu vienoje prakalboje net pirmasis kompartijos sekretorius P. Griškevičius ragino išėjusius siūsti apsaugon Lietuvai visokią mūsų kultūrinę vertę medžiagą.

Ne kartą man pačiam teko tais klausimais kalbėtis su Ameriką lankiusiais LTSR bibliotekų, muziejų, rankraštytų bendradarbiais, rašytojais ir žurnalais, muzikais ir dailininkais ar šiaip jau kvalifikuotais turistais. Jų visų nuomonės ir prašymai būdavo maždaug vienodi:

— Neprašdykite išėjusio jūsų sukaupto kultūrinio ir istorinės vertės turto,

— kol jis dar nesunyko ir nedingo, viską siūskit mūsų valstybiniam muziejams, bibliotekoms, archyvams,

— šios rūšies jūsų turtas čia apleistas, išblaškytas, dažniausiai tvarkomas skurdžiai ar visai nekompetentingai, gal mažai kam ir reikalingas, menkai tepanaudojamas,

— o Lietuvai jis bus daug reikalingesnis, reikaliu esant prasinigiau panaudojamas, visokiu atveju ir ilgam laikui apsaugotas...

— Štai kaip! Beveik kaip lakštingaų balsai paupyje. Ir aš turedavau sutikti, kad tokios nuomonės ir raginimai visai pagrįsti, užspelnantys mūsų dėmesio, gal ir vykdytini.

— Bet mintyse vėl perkeltas šio logika, vis tiek dar paklausdavau: — Na, mes žinom ir jūs žinot, kad išskyrus šiuo metu jau nebe-gausią vyresnio amžiaus komunistų-juoančių išėjusių liekaną, mes kiti esam ir liksim didžiai skirtingi savo dvasiniais ir politiniais nusistatymais. Kompartija ir tarybinė valdžia mus juk laiko savo priešais — ir neginčijant, dažniausiai visai teisingai. Dėl to nenusiminkit — mes kompartiją ir Maskvos pastatytą valdžią Lietuvoje taip pat laikom lietuvių tautos ir kartais mūsų pačių priešais. Matot, kaip dabar ap-sunkintas ir visokių draudimų su-pintas mūsų pabendravinimas Lietu-voje. Labai galimas dalykas, kad iš mūsų archyvinės medžiagos kas nors ten tik pasityčios. O kas, jeigu užeis noras ją aiškinti blogiausia prasme arba panaudoti propagan-dai prieš mus pačius? Aš Tomas netikėlis ir turiu daug visokių abe-jonių...

— Saugok Dieve! — kartą j tai man sušuko vienas padorus tarybi-nis archyvistas (kaip spėjau, dar-gi ateistas...). — Nieko nesibijokit! Jūsų atsiusta medžiaga bus saugo-jama ir globojama tokiom sąlygom, kokias patys nustatysit. Supranta-ma, kad, pavyzdžiui, buržuazinių

žurnalistų ar rašytojų rankraščiai, laikai, atsiminimai dėl esamų ta-rybinės ideologijos aplinkybių išvis dar kurį laiką negalės būti nei nau-dojami, nei publikuojami. Bet atsi-minkit, jie bus rūpestingai saugoja-mi, svarbiausia — jie tikrai išliks ateitai. Galės būti panaudoti, kai tinkamas laikas ateis. Kada nors, turėkim kantrybės... — pridėjo jis mirktelėdamas ir nežymiai man šyp-telėdamas.

Pasakysit, sirenų dainelė. Gal-būt, nežinau, man stinga galios įsi-brauti į kiekvienos nemirtingos, o tuo labiau į leniniškai mirtingos sie-los patamsius.

• Bet ši tokia „aiški“ problema be-matant dar labiau komplikuoja-si. Verskim kitą lapą.

Pradinė tiesa neabejotinai maloni... Taip, Amerikos lietuviųje ir iš dalies kituose žemynuose nuo seno susikaupė daug ir tikrai vertingos archyvinės medžiagos mūsų kultūros istorijai: literatūrinės, meninės (plačiausia prasme), visuomeninės ir dar plius politinės. Jūsų daugelis ir aš pats tat puikiai žinau, stebė-jau, daug kur per pastaruosius tris-dešimt su viršum metų net asme-niškai jos formacijoje ir dauginime dalyvavau. O kurie čia išgyveno še-šiasdešimt ar dar ilgiau, domėjosi praėjusio šimtmečio lietuvių žings-niais ir žygiais Amerikoje, tie matė ir žino dvigubai trigubai daugiau.

Kas daryti, kaip carų laikais klausdavo rusų maištininkai? Kaip tą medžiagą išsaugoti, toliau kaup-ti, tvarkyti, išlaikyti ir pasinaudoti? O dar konkrečiau klausimą sugriež-tinant: kur, čia Amerikoje, — ar te-

Neramios mintys skaudžiais reikalais

nos sovietinėje Lietuvoje?

Keblu ir stačiai nepadoru taip tardyti, bet ir dabar, ir netolimoje ateityje teks vieną kartą j tai atsakyti ir kaip nors pasielgti.

Jeigu šį savo rašinį dar pasun-kinau ilgumu, galėčiau suminėti tuziną atbalsių mūsų spaudoje, kur žymu didėjantis nerimas užsie-nio lietuvių archyvų likimu.

Mano amžiuo sparčiai artinantis į šių nelaimingų bei nerytinių hamletų kompaniją, pradėjau žy-miai anksčiau ruošti, galvoti ir tar-tis mažiausiai su keliolika draugų ar šiaip pažįstamu, kuriuos tie rei-kaikai gali dominti ir kurie kvalifi-kuoti turėti svaresnę nuomonę.

Per tą dešimtmetį girdėjau visokių pasisakymų. Vieniems atrodo, kad, be abejo, būtų geriausia mūsų bendruomenės ir jų pačių kultūri-nio palikimo lobį atiduoti saugoti ir naudotis Lietuvai. Tik dar esą ne-aišku, kada ir kaip. Gal dar palau-kim, pažiūrėkim...

Kiti kovingsnio būdo patriotai trumpai ir griežtai. Nel Bolševikam negalima nieko atiduoti. Niekada neapsitiktė, nes jie viską tik blo-gam panaudos. Nepamirškim, kad tebevyksta mirtina kova dėl Lietu-vos išlaisvinimo...

Treteeji nei šiaip, nei taip. Bet priedainiai tie patys: palauksiu, pa-žiūrėsiu, laime, aš turiu gerą šei-mą, kuri dar bent tris dešimtme-čius mano archyvą prižiūrės, j „gar-bičių“ nešmes, kaip padarė tre-čioji svetimtautė Jurgio Savickio žmona su rašytojo rankraščiais, ar-ba kaip Bačiūno giminės „sutvar-kė“ jo archyvinį sandėlį, kad ten ir Pulgio Andriusio rašytos velionio biografijos rankraščio nebebuvo ga-lima surasti...

O ką pirmiau tu pats manai, — paklausė ketvirtasis, — ką darytum mano vietoje ir ką iš tikrųjų da-rysi?

Kaip matot, mano anketa dar ne-davė jokių tvirtų ir įtikinamų at-sakymų. Gal nepataikiau į ką kreiptis. Man tačiau ir liko ausyse vienodas ir labai skystas skandavi-mas: „palaukim“, „nesukubėkim“, „pažiūrėsim“, „kaip nors susitvar-kysim“. Tokie žodžiai — vien mig-los ir nelaimė.

Pamačiau, kad reikės pačiam vie-

Adomas Galdikas (1893-1969)

Ruduo Nuotr. V. Maželis

nam ieškotis atsakymų. Tik kitiem dar neišdriau duoti kategoriškų patarimų. Svyravau. Dėl to, kad pats nežinojau ir dar nežinau „pa-ties geriausio“ patarimo.

Man tik aišku, kad bet kokia re-ali ir gyvastinga „politika“ yra ir turi būti pragmatiška — vadinas, pliusus ir minusus, pelno ir nuosto-lių, sėkmų ir nesėkmių atidus balansavimas, be abejo, siekiant pa-gal aplinkybes ko didžiausios nau-dos saviem principam.

Tad man jau nuo seniau atrodė, kad pvz. visos mūsų knygos siūsti-

pliusus ir minusus balansuojant, nėra ir nebus geresnio kelio, kaip visą sodrią išėjusių kultūrinę kro-niką, visuomeninę ir dargi tam tik-rą politinę dokumentaciją (bent nuorašais ar mikrofilmais) nukreip-ti į Lietuvą, kur jai tikroji vieta ir kur ji bus geriau išsaugota ir pras-mingiau panaudota. Tegu ir ne da-bar, dar ne greit, bet laimingesnė ateinančių generacijų prosvaitė.

Nuo tada ėmiau labiau domėtis ir stebėti, kokia padėtis tenai: kaip sovietinės institucijos, mokslo ir val-džios organai elgiasi, kokius archy-

čia valstybinės mašinos liūdno ir komiško vaidzo įrankiais.

Iš daugelio įsidėmėtų paminėsiu tris pavyzdžius, gana grėsmingus — vienur atvira, kitur šiek tiek maskuotai.

Štai jaunas literatūros istorikas ir kritikas, kaip atrodo, pusėtinai ga-bus plunksnos vingiuotojas, Leonas Gudaitis, 1974 metais paskelbia itin „kryptingų“ agitacinių literatūri-nių essays rinkinį „Plunksna ir ugnimi“ („Minties“ leidinys Vil-niujė). Viena iš jų autorius stengiasi simpatiška vertinti poetą

vų duomenis ir kaip panaudoja, sakysim, iš Lietuvos nepriklausau-sybės laikotarpio. Man labai įtar-tinai pakviopą pastebėjus, kad Lie-tuvos kompartininkai istorikai ir so-ciatologai Lietuvos „nepriklausomy-bės“ žodį veik visuomet rašo tarp kabučių, o Baltužio tipo kolitera-tai drąsiai tvirtina tik sovietinę Lietuvą esančią tikrai laisvą ir ne-priklausomą.

Tokia taktika ir linija negali ne-dvokti — absurdas per didelis, per įžūlus, tiesiog per kvailas.

Šio proceso tegu ir vienašališkas, t.y. tik iš užsienio pusės stebėjimas mane greit atšaldė. Sakysčiau, ge-rankraštytus. Net ir gaunant iš ten žodines „garantijas“, kad visa bus saugojama tolimai ateitai, niekas piktam ar tendencingai nenaudo-jama.

Kodėl tokia nepragmatiška, be-kompromisinė šimtis?

Verskim vėl naują lapą. Gerokai anksčiau vienu metu aš jau buvau bepradėjęs tikėti, kad

ir Lietuvos diplomatai Jurgį Baltru-šaitį. Na, žinoma, jis rusiškai rašė eilėraščius, vedęs rusę žmoną, gerai sugyvenęs su pažangiausiais rusų rašytojais. Tada dabar (rusifikaci-jos gadynėje) geri duomenys, tokie bės“ žodį veik visuomet rašo tarp kabučių, o Baltužio tipo kolitera-tai drąsiai tvirtina tik sovietinę Lietuvą esančią tikrai laisvą ir ne-priklausomą.

Pasakodamas poeto ir ministro Jurgio istoriją, kritikas daugiausia remiasi Baltrušaitio šoferio „me-muarais“, o ne paties poeto ir jo veiklą lydėjusių kitokių dokumen-tų duomenimis. Iš kone dviejų dešimtmečių Baltrušaitio diplomatinės veiklos Maskvoje, iš gausaus mūsų buv. užsienio reikalų minis-terijos archyvo komunistas literatas suieško ir ištraukia tik porą Mask-voje pasiuntinybės sekretoriaus skundikiškų „špagalkų“ Kaunui ir vieną kitą didžiai liūdno tono po-

eto Baltrušaitio nusiskundimą, kad jis už savo darbą Kaune tik „ap-juokiamas“, „suspaudytas“ ir kad jovo nerai toliau nebeišlaikysią. Vi-sa tai dirbtinai sudėstyta, siekiant sukelti pasibjaurėjimo įspūdį laisvo-sios Lietuvos diplomatinės tarnybos užkulisais, kartu aiškinant, kad Jurgis Baltrušaitis neva „smerkė gė-dingą lietuvių buržuazijos elgesį Rusijoje“, už ką jis sulaukėdavo tik priekaištų, „baisaus šnipavimo“, todėl neva sakęs: „Matau, greit bus galas, geriau eisiu pas Kapsuką dirbti“ (p. 82)...

Iš čia matom, kaip toli gali nu-slysti tarybinės literatūros mokslas, „paremtas“ diplomatijos archyvo dokumentais.

Dar anksčiau už tas „diplomati-nes“ manipuliacijas mane buvo nu-stebinęs rašytojas Gabrielius Petke-vičaitis - Bitės Pirmojo pasaulinio karo dienoraštis, įdėtas Vilniuje iš-leistų jos raštų šeštajame tome. Dienoraštis buvo labai įdomus ir mielas, nes aprašinėjo kaimus, mies-telius ir valsčius, kuriame gimiau, ir žmones ir jų nuotykius, tas pačias Rozalimo ir Padubysio dvarininkų „politikas“, kurias vėliau dar maty-davau vaikščiojančias ir, kai jau bu-vau paaugęs moksleivis, kartais pa-sikalbėdavau.

Visiem mum šilta bent valandėlei sugrįžti į gimtuosius namus ir lau-kus. Skaitau tatau gerėdamasis, tik i pabaigą pradėdu sutrikti, pasime-tu, tiesiog nebetikiu, kad čia kalba-ta pati Bitė. Kaip galėjo atsitikti, kad rašytoja patriotė, intensyviai bodėdamasi rusų ir vokiečių oku-pacijom, kaip gervė giedros vis tro-kusi Lietuvai laisvės, pagaliau jos sulaukusi ir, būdama vyriausia am-žiumi, atidariusi atgimusios Lietu-vos Steigiamojo Seimo pirmąjį posė-dį, kaip čia atsitiko, kad tą entu-ziazingiausią ano pokario laikotar-pį ji toliau aprašinėja kažkokiom išsiblaškusiom, blogai surišamom skeveldrom, paviršutiniškai, veik prabėgom, akcentą daugiausia dė-dama į nusivylimą ir Lietuvos ne-priklausomybę, ir ypač josios vado-vaus...

Netrukus pro Los Angeles prava-žiavio vienas simpatiškas ir parti-škas kvalifikuotas tarybinės literatū-rės istorijos profesorius. Atsistatini-susitiks, besikalbant ir klausiu (šimts pykpyki, vieną neatsargų žo-dį įpindamas):

— Kaip iš tikrųjų buvo su tuo Bitės dienoraščiu? Ar tik jis nesu-klastos?

Profesorius man išdėsto šaltai ir beveik su nepasitenkinimu:

— Nel Gerai žinau ir pažįstu tų knygų redaktorius. Anksčiau gal kartais ir pasitaikydavo prasilenki-mų su autorių mintimis, sudarky-kymų. Bet dabar griežčiausiai lai-komasi sveiko principo: nieko neper-dirbinėti, nieko neklastoti. Dėl spe-cifinių mūsų dabartinių sąlygų ir aplinkybių, na, suprantat, koks nors tekstas gali būti šen ten sutrumpin-tas, vienas kitas puslapis praleidžia-mas, bet tik jau ne suklastos!

Tokio paaiškinimo man visiškai užteko. Vadinas, „nieko neklasto-jant“, tik „šen ten sutrumpinant“ ir atsižvelgiant į šiolaišinio gyven-i-mo reikalavimus, galima skaitytųjų pateikti ir tokį Bitės dienoraštį, kur jį, Steigiamojo Seimo pirmininkė, pristinga džiaugsmo žodžiu ir „dar-gi nusivilia visą amžių lauktąja Lie-tuvos nepriklausomybės aušra.

Prisiminkim dar vieną atvejį — nesena, bet rodo iškalbingiausia. Tai pabrėžtinai paliudytas faktas, kaip sovietinės Lietuvos valdžia, saugumo organai ir teismai žiūri jau ne į kokių diplomatinių ar li-teratūrinių, bet į vėlesnės politinės bei rezistencinės veiklos dokumentų telkimą Lietuvos istorijos archyvam.

1978 m. balandžio 14 dieną Ba-lys Gajauskas sovietinio teismo sprendimu (be teisės apeliuoti) nu-smerkiamas 15 metų kalėjimo ir iš-tremimo už tai, kad savo bute laikė kelias netarybinio turinio knygas, sudarinėjo žuvusių ir nuteistų lie-tuvų partizanų pavarčių sąrašą ir apskritai telkė Lietuvos pokario rezistencijos įvykių dokumentaciją. Sprendimas buvo viešai paskelbtas su visokiais įprastiniais enkavedisti-čio stiliaus pasūdymais, bet jo es-mė aiški ir paprasta: jeigu kas ne-

palanku ir netinka režimui, tai net ir dokumentacijos rinkimas, praė-ties duomenų saugojimas laikomas smarkiai baustinu nusikaltimu, vertu ilgo kalėjimo bausmės, trem-ties ir žmogaus išniekinimo.

O mūsų užsieninė ar išstremtinė keturių pastarųjų dešimtmečių kultūrinė ir politinė veikla ar būtų labai skirtinga nuo B. Gajausko telktosios? Be abejo, šiek tiek skir-tinga, bet daug kuo ir gimininga ar net bendra. Tad kaip ji gali būti siunčiama Lietuvon? Kas ją ten „rū-pestingai saugos“, jeigu josios kolek-cionierius baudžiamas ir tėvynės priešus laikomas? Kas ir kaip ta me-džiaga naudosis, jeigu archyvaras pats pirmas Sibiran išvežamas?

Tai buvo paskutinis smūgis tiem, iš mūsų, kurie gal pagaldavau, kad jų rankose esamus tautinės ir politinės istorijos duomenis būtina ir geriausia siūsti Lietuvos archy-vam. Labai liūdna pamoka...

Verskim dar vieną puslapį. Čia prasidės mano širdgėla ir gal jau koks lašas patetiks.

Stengiausi nors kiek susipažinti, kokia tų reikalų tikroji padėtis ir Amerikoje.

Kitos lietuviškos salos man toli, ne visur galėjau nukakti, ne viską mačiau. Bet šiek tiek mačiau ir gal užtenkamai tam tikram įspūdžiui įsigyti ir išvada pasidaryti. 1974 metų rudenį lankiausi New Yorke, Bostone, Detroite ir Chicagoje, 1979 metų rudenį vėl trunkiausi panašiu ratu: New Yorke (Brokly-ne ir Woodhavene), New Havene, Bostone, Norwellyje, Putname, Kennebunkporte, vėl Chicagoje ir apylinkėse. Aplankiau, pamatėu, šiek tiek pačiupinėju gana daug lietuvių telkiamų privačių bibliotekų, kolekcijų, archyvų ir kul-tūros muziejų (jei tuodu žodžiu čia galima vartoti).

Pasikalbėjau su vienu kitu sav-i-ninku ar prievaidais.

Daug vardų, pavardžių ir vieto-vių geriau nėminėsiu, nes tai tik įveltų į begalines diskusijas, prie-kaštus, „patikslinimus“ ir barnius — ir nieko konkretaus neduotų.

Paminėsiu gal tik keletą, kurie man buvo įdomesni, „profesionaliausiai“ sutvarkyti, teikę daugiau pastikė-jimų. Dažniausiai jie mažesni ir siau-resnės apimtys, bet telkiami žmo-nių, turinčių geresnį supratimą, ko ieško, ir kaip tą medžiagą dar paruošti ateitai.

Žinoma, vienas iš geriausių ir dalykiškiausių bus prof. J. Zilevi-čiaus sutelktas Muzikologijos archy-vas.

Kitas, sukaupęs daug vertingos medžiagos ribotai paskirtai, bet dar nebaigtas reikiama sutvarkyti, bus aktorius Vitalio Zukauskos (pava-dinkim) išėjusių lietuvių ir iš da-lies Lietuvos lietuvių Teatrolgijos archyvas.

Mane labai patraukė prof. dr. To-mo Remeikio dar nedidelė, bet gerai sugrupuota lietuvių rezistencijos dokumentų kolekcija (tik, žinoma, dar nepilna ir toli gražu nebaigta).

Mačiau, kaip su didele meile tel-kia ir gerosse patalpose laiko įvai-rių liuanistikinių knygų, rankraš-čių, laikų ir periodikos kolekciją dr. Kazys Pemkus. (Kiek man jo ko-lekcija yra padėjusi ruošti vaivė-kas prakalbas į Lietuvą, nesu dar viešai sakęs, bet be jos aš daug kur būčiau buvęs, kaip šlubis be ra-mentų).

Deja, savo akim dar nemačiau jo namuose, bet spėsdamas iš keliose parodos matytų eksponatų, spėju, kad tikrai puiki lietuvių periodikos, knygų (ir turbūt įvairių kitų isto-rinių faktų) kolekcija jau bus sudaryta redaktoriaus kolegos Bro-niaus Kvilio...

Gal tiek užteks, ką galvoju galis drįsti specialiai suminėti. Galia, kad daugelio įvairių institucijų išlaiko-mų bei stambesnių asmeninių bib-liotekų, tautodailės, tautosakos ar kitų folkloristinių rinkinių, orga-nizacijų veiklos likučių ir t.t. ir t.t. — dar nespėjau ir nebūčiau galė-jęs viską pamatyti. Bet ką mačiau, deja, negaliu džiugaud.

Gerai, vidutiniškai ar prasti, mėgė-jiški ar profesionalūs mūsų vadi-

Adomas Galdikas (1893-1969)

Ruduo Nuotr. V. Maželis

(Nakala | 3 pusl.)

"Esu laimingas, jog galėsiu susitikti"...

Pokalbis su kompozitorium Jeronimu Kačinsku

Didysis kompozitorius Jeronimo Kačinsko kūrinų koncertas Chicagoje jau tik už savaitės, spalio 25 d. — šeštadienį, 7 val. vak. Marijos aukštesniosios mokyklos auditorijoje. Visai muzikinei Chicagoje tai nepaprasta naujiena. Koncertan atvyksta ne tik pats kompozitorius, bet ir programos atlikėjai iš Amerikos rytinio pakraščio. Tenai, J. Kačinsko kūrinius atliekant amerikiečių auditorijai, muzikinės publikos netrūksta. Jau labiau Chicago koncerte neturėtų stokoti lietuviškosios publikos ir jos dėmesio savajam kompozitoriui. Tad smagaus laukimo nuotaikoj, koncertui artėjant, užkalbiname čia patį Jeronimą Kačinską.

— Čikagiečiai jau laukia Jūsų kūrinių koncerto ir turbūt kiekvienas norėtų apie tai su Jumis pasikalbėti. Tad, jei būtumėte arčiau, neatsisotumėte. Bet su Jeronimu Kačinsku muzikiniemis temomis šneketi tikrai nėra lengva. Kiekvienas lietuvis kultūrininkas, nežinantis, kur jis begyventų. Šitai jausdami, norime Jūs užkalbinti "Draugo" kultūrinis puslapis: tegu kiekvienas skaitytojas jaučiasi su Jumis besikalbys.

— Išeivijos muzikiniai gyvenimo vieno kompozitoriaus kūrinių viso vakaro koncertas yra tikrai maloni retenybė. Sakytų, aplamai, plačiame muzikos pasaulyje tokie vieno kompozitoriaus koncertai yra dažnas reiškinys? Kaip juos priima publika?

— Nesakyčiau, kad tokie koncertai yra dažni. Daugiausia tokių pobūdžio renginiai daromi kompozitoriaus amžiaus ar darbo sukakties paminėti. Būsimas koncertas su tuo neturi nieko bendro, tačiau tai nereiškia, kad jie galimi kitais atvejais: ypač, kai kompozitoriaus kūryba publikai yra mažai žinoma. Aš esu labai dėkingas Lietuviai fondui ir gerbiu tuos žmones, kurie ryžosi įvykdyti tokį sumanymą. Stengsiuos, kiek tik galėsiu, nepavilti jų lūkesčių. Iš kitos pusės, vieno kompozitoriaus kūrinių koncertas yra šiek tiek atskleidžia jo kūrybą, be to, įprastina publika laiklausyti jo muzikos charakterį. Atsitinka, kad mažiau prieinami ar suprantami kūriniai, koncerto eiga vykstant, sudaro tam tikrą atmosferą, kuri padeda klausytojui geriau pažinti kompozicinius įmantrumus.

— Čikagiečių koncerto programa, beje, jau yra groti ten Amerikos rytiniame pakraštyje? O gal Chicagoje pramatyti ir kai kurie programos pakaitimai?

— Prie to, kas buvo grojama New York'e, bus pridėti dar du lietuvių liaudies stiliuje parašyti kūrinių.

— Ar koncerte atliekamus dalykus iš savo kūrybos lobio atrinkote patys, ar buvo kokie pagėdavimai ir iš koncerto rengėjų?

— Rengėjai suteikė man visiską laisvę pasirinkti kūrinius, taigi pats juos ir atrinkau.

— Kurios Jūsų kūrinius Chicagoje išgirsime ir kodėl juos pasirinkote?

— Parinkau muziką, parašytą maždaug 20 metų laikotarpyje, išskyrus dainas mišriam chorui, kurios buvo sukomponuotos įvairiomis progom. Vėliau vienas amerikietis muzikas sudarė iš jų visą ciklą. Taip ir liko toks jų atlikimo būdas.

— Metams slenkant, mano kūryba keitėsi. Nors stilius, palyginti

Kompozitorius Jeronimas Kačinskas. Nuotr. V. Maželis

modernus, visapjūvairavo. Pasakiniuoju laiku parašiau keletą neilgų kūrinių, pavartodamas lietuvių liaudies motyvų, melodijų ir ritmų elementus. Jūs atitinkamai ir pavadinau: Trys liaudies dainos, Lietuviška poema, Lietuviškas trio.

Rengėjams patariau ribotis mažų kamerinių sąstatu, nes samdyti orkestrą šiais laikais per brangu.

Kvintetas, Keturiolika miniatūros ir Atspindžiai daugiau bendrinio šios epochos stilių pobūdžio. Choro dainose, kaip man atrodo, atsispindi daugiau lietuviška spalva, išraiška ir nuotaika. Bet apie tai spręs publika ir kritikai.

— Kiek teko nugirsti, ir programos atlikėjai bus visi bostoniečiai? Kaip susidarė šis atlikėjų kolektyvas ir kaip jį galėtumėte apibūdinti?

— Visi atlikėjai yra Berklee muzikos kolegijos dėstytojai arba studentai. Nei instrumentalistai, nei choro nariai nesudaro pastovių grupių. Kolegijos mokymasis personalas, o studentija tuo labiau, kiekvieną metų gerokai keičiasi. Tačiau, reikia pažymėti, jog tai gal yra vienintelė kolegija šioje srityje, kuri turi tokią bendradarbiavimo dvasią. Ši aplinkybė padėjo realizuoti ir kelionę į Chicago.

— Kaip aplamai vertinate dabarties muzikos kūrybinius kelius

ir lietuvių juose reikšmę šioje ir tėvynėje?

Kaip šio šimtmečio visas gyvenimas, taip ir muzikos kūrybinis kelias svaidosi istoriškai pasaulio verpetuose pasireiškdamas kraštinėmis, kartais tiesiog gaudinčiomis išraiškomis. Nors ir taip, negalima paneigti, kad ir jose pasitaiko vertingų kūrybinių polėkių. Tik laikas išsijos pelus nuo grūdų.

Kokią poziciją kūrybinėje tėvynėje užima lietuvių, sunku atsakyti. Tai parodys ateitis. Išeivijos muzika reikšmę daugiau pripuolama prasiveržimais. Tėvynėje Vakarų pasaulio muzikos meno kryptys lietuvių kūryboje plačiai šakojasi ir užima svarbią vietą Europos kontinento kultūriniam išsivystymui.

— Ar koks nors lietuviškas muzikos bruožas gali egzistuoti ir šių laikų muzikos raidoje ir ar jis yra mūsų lengvai užčiuopiamas?

— Be abejo, lietuvių menininkas, augęs savo krašte, pasisavinęs to krašto papročius ir brendęs savo tautos aplinkoje, turi savų bruožų ir šių laikų muzikos raidoje, tačiau visa tai ne taip jau lengvai pastebima. Visai kas kita, kai kompozitorius remias lietuvių liaudies kūrybine medžiaga. Tokioj muzikoj žymiai ryškiau atsispindi lietuviškas kūrėjo charakteris, jei, žinoma, jis yra pakankamai subrendęs ir pasirušęs tam uždaviniui.

— Ir koks būtų Jūsų paskutinis žodis čikagiečiams prieš pat koncertą?

— Esu laimingas, jog galėsiu susitikti su veiklia ir nenuilstama Chicago lietuvių visuomene ir jos darbuotojais bei kultūrininkais koncerto garsų atmosferoje. Nežinau, kaip man nusteibtų, tik noriu nors dalinai pasidalinti su jumis tuo, ką esu atlikęs, gyvendamas šiame krašte.

Pašnekesį baigus, visi lietuviškoji Chicago ir visi čionykščiai „Draugo“ skaitytojai kartu su čia rašančiu pokalbininku linki kompozitoriui Jeronimui Kačinskui gražios kelionės Chicagoje ir taria: Iki pasimatymo koncerte!

Czeslaw Milosz - Nobelio laureatas

Šių metų Nobelio literatūros premijos paskyrimas egziliui Czesław'ui Miłosz'ui buvo maloni staigmena ypač mums, lietuviams. Laureatas yra gimęs 1911 m. Lietuvoje, netoli Nevežio upės ir Kėdainių. Išsimokslino Vilniaus universitete. 1939 m. Lenkijai žlugus, „Naujosios Romuvos“ redaktoriaus Juozo Kelužio globojamas, kurį laiką buvo prisiglaudęs Kaune, kol jam buvo sudarytos

sąlygos išvykti toliau į Vakarų. Visa Czesław'o Miłosz'o poezija, proza ir kitos knygos parašytos lenkų kalba. Tačiau savo gimtajam kraštui Lietuvai ir lietuviams autorius niekada nėra atsisąžinęs palankių jausmų ir bičiulystės.

Turint mintį lenkų literatūra, tai jau antras jos raidoje kartas, kai įsikiša savo viršūnę kaip tik išeivijoje, kuriama egziliu. Tokių lenkų literatūros aukso amžių 19 šimtmetyje sukūrė Vakarų Europoje egziliu Adomas Mickevičius, Julius Slovackis ir Cyprianas Norvidas. O dabar štai vėlgi egzilas Czesław'as Miłosz'as, jį išleis net Nobelio premijos garbe.

Viso to akivaizdžiai ar nereikėtų mums, lietuviams, skirti daugiau ir rimtesnio dėmesio sava šandieninėse išeivijos literatūrai. Ir tai turėtų daryti ne vien ištikimieji jos skaitytojai, bet ir šios srities akademikai, rašydami literatūrinės studijas bei planuodami programas įvairiems suvažiavimams, mokslo ir kūrybos simpoziumams ir kitoms panašioms progoms.

Czesław'o Miłosz'o poezijos rinktinė lietuvių kalba „Literatūros Lankų“ buvo išeivijoje išleista 1955 m. Knyga pavadinta „Epochos sąmoningumo poezija“. Ją sudarė 19 lietuvių eilėraščių lietuvių kalbon išvertė Juozas Kėkštas. Leidinys liksusinio didelio formato, 94 psl. Pradžioje įdėtas netrumpas įvadas, parašytas paties Czesław'o Miłosz'o, o gale Alfonso Nykos-Niliūno užsklandinis raštas.

Šia proga tik kelios citatos iš paties Czesław'o Miłosz'o anos lietuviškosios rinktinės įvado:

„Gimiau 1911 m. prie Nevežio, netoli Kėdainių, ir mano dokumentuose, žinoma, neminama nei pievų spalva, nei dainų aidai, kurie ateidavo vakarais iš užpievų kaimų. Tik sausas iršas: Sateiniai, Lietuva“.

„Šios knygos eilėraščiai nėra išversti į „svetimą“ kalbą. Juk aš šią kalbą girdėjau aplink save vaikystėje. Juozas Kėkštas grąžina mūsų bendrajai tėvynei tai, kas didele dalimi yra jos nuosavybė“.

„Išmėtyti po visus kontinentus, mes sudarome bendruomenę. Mus jungia ištikimybė visam tam, kas nepasiteisina nei skaitytųjų skaičiuje, nei garbės, nei kitam kuriam pelne. Šiandien eilėraščiai, išleisti lietuvių ar lenkų kalba, tai lyg tas rankraštis, įdėtas į butelį ir trenktas į jūrą“.

Ir štai bent pora Czesław'o Miłosz'o eilėraščių, išverstų lietuvių kalbon.

MITTELBERGHEIM

Stanislavui Vincenzui

Vynas miega Reino qzuolo statinėse. Mane išbudina mažos bažnyčios varpas. Tarp vynuogynų Mittelbergheime. Girdžiu, kaip šaltinėlis teška rentiny, kaip klumpės Kaukšeno gatvėje. Džiūvantis tabakas Palėpėje, ir plūgai, ir mediniai ratai, ir slaitai, ir ruduo šalia manęs.

Dar tebesu užsimerkęs. Neragink, Ugnie, galybė, jėga, dar ne laikas. Daug metų gyvenau ir lyg šiame sapne Jutau, kad siekiu nutilstančią ribą. Kur išsipildo garas ir spalva. Ir susijungia žemiškosios būty. Prievarta lūpų man dar neatverki. Leisk man tikėti, viltis, jog pasieksiu, Stabtelėti duok man Mittelbergheime.

Žinau, kad privatau. Šalia manęs Ruduo, mediniai ratai ir tabako lapai Palėpėje. Ir šičia, ir visur Manoji žemė, kur beatsigręžčiau. Vis viena, kokia kalba beįsigręžčiau. Mylinčių šneka ir vaiko dainelė. Aš, laimingas nei kiti, paimsiu Šypseną, žvilgsnį, žvaigždę, šilko klostę Ties kelių linija. Giedras, akylos Žingsniuosisi slaitais, švytint sūneliai dienai. Virš upių, miestų, plentų, papročių. Ugnie, galybė, jėga, laikanti mane Ant delno, suaižyto raukšlėmis, Nelyginant didžiais tarpekliais, išskendantis

Vasario vėjo. Teikianti tvirtybės Išgascio mirksnį, nerimo savaitę, Ne laikas dar, tegul subręsta vynos, Tegul keleviai miega Mittelbergheime.

Išvertė Tomas Venclova „Balsai“ Iš pasaulinės poezijos. Išleista „Ateities“ 1979 m.

ZEMĖ

Mano saldžioji Europos tėvyne, Peteliškė, ant tavo gėlių tūpdama, sparnus krauju vilgo,

Tulpių nasruose kaupiasi kraujas, Vijoklių dugne žvaigždė žiba Ir plauja grūdus tavo javo.

Tavo žmonės šildo pamėlusias rankas Prie vaškinės gėlių grabnyčios Ir laukuose klausosi kaip vėjas rauda Sukryžiuotų ginklų vamzdžiuose.

Tu esi žemė, kur kentėti negėda, Nes ten duodamas stiklas skystio kartaus, Kurio dugne amžių nuodas.

Į tavo suplėsytą ir šlapialapį vakarą Ties vandenim, kuriais ik šiol vis plaukia Centurionų išnykusių ginklų rūdis, Sugriautų bokštų papėdė, Po ramiu baldachimu pelėdos sparnų,

Raudona aguona, pakirsta ašarų gruodo.

Išvertė Juozas Kėkštas. Czesław Miłosz „Epochos sąmoningumo poezija“. Rinktinė, išleista „Literatūros Lankų“ 1955 m.

Neramios mintys skaudžiais reikalais

(Atkelta iš 2 psl.)

namieji archyvai Amerikoje bei šiaip jau išlaikytos kolektyvos po platųjį pasaulį ir po kai kurių kraštų universitetus vis tiek neišsprendžia pagrindines problemas, kuri būty reikalingiausia ir pati svarbiausia lietuvių kultūros apsaugai ir tautinės istorijos labui.

Būtent — ar mes suprantam, ar norim, sugebam ir esam pajėgūs įkurti išeivijoje kultūros rūmus arba didesnio masto muziejų, ar bent siauresnės apimties tautinį archyvą (dar nesvarbu, kaip tat pavadintume), kur mūsų kultūrinė ir kitokio dokumentacija rastų saugią vietą, kompetentingą priežiūrą, parankias tos medžiagos tyrinėjimo ir panaudojimo galimybes? Tautai svarbiausia.

Ir viskas. Ir čia jau galėčiau sustoti.

Bet verskim dar vieną — ir jau paskutinį puslapi. Mat sunku suturėti keletą asmeniškų nuomonių, išlieti viltį ir neviltį, tą praeitą širdies patetiką ir liūdesio giesmelę.

Aš negaliu kalbėti vien skiedalais apie tai, kas „reikia tuojau pat ir žūbūt daryti“. Nebetikiu, kad tas „reikia“ būtų pilnai suprantas, ir kad „žūbūt“ nepasiklystų tik pavario priekabos plepalas. Mes dabar trokštam visą 100 procentų ir už dyką laimėti — bet kad už tėvynę nereikėtų galvutės padėti. Mes labai mielai norim čia būt, bet ne už kilniąsias idėjas žūt.

Toks brangus mūsų gyvenimas. Ir nieko nepadarysi — jis vienkartinis. Ir todėl, laikui atėjus, žūsim paprastai, ramiai ir gražiai, be nieko nieko. Ir po mūsų turbūt žus daug kultūrinio turto, sukurto brandžių pavienių tautiečių ir įvairių jų grupių.

Zinovai man vis sako: dabar jau per vėlu ką nors didingo sumūryti. Nebėra Bačiūno, nebėra anų jo draugų bankininkų milijonierių, svarbiausia — nebėra nuotaikos. Esa, buvo galima ir reikėjo tautai padaryti netrukus po karo, kai čia būriais ėmė rasti naujieji ateiviai ir kai ankstyvesnieji dar gyvai spūrdėjo. Bet tada nebuvo užtenkamai pinigų! O dabar pinigų visi turi

daug, tik nuotaikos ir entuziazmo nebėra. Nebėra net ir sielvarto, kad mūsų kultūros užrašai ir pėdsakai mėtysis, blaksysis, klaidžios ir pagaliau bus smėlyje užpūstyti. Kaip jau sunyko kun. A. Miluko, Jurgio Savickio, Juozo Bačiūno, kai kurių kitų palikimai. Turbūt daugelio...

Lietuviškiems archyvams ar muziejams būty svarbi visokia mūsų kultūrinės ir politinės veiklos dokumentacija, taip pat meno kūrinių, knyga ir periodika.

Tai per didelė svajonė. Manoji buvo kuklesnė. Tokia: —

— Turėtume rasti patogią vietą ir tinkamas patalpas priglausti vienoje vietoje bent tam tikrą dalį labiausiai trapios ir sunykstančios dokumentacijos (pvz. knygom mažiau pasikleidžia ir šen ten vis pasilekia).

— tam reikėtų vis tiek nemenko kapitalo santalkos ir paskui metinės samatos reikiamai administracijai — jei centrinė lituanistinė biblioteka, meno galerijos, įvairūs „tautiniai rankdarbiai“ galėtų lukeletėti, tai pirmiausia derėtų telkti ir saugoti mūsų kultūrinių ir politinių

organizacijų (ir ypač „veiksnių“, ir diplomatinės tarnybos) archyvus, reikšmingesnių kultūrinių korespondencijų, užrašus, dienoraščių, rankraščių... Ši „smulkioji“ dokumentacija vėliau būna viena iš jomiauusių ir būdingiausių atitinkamos epochos vaizdai ir veidai atkurti.

Jei lietuvių išeivija — kultūrininkai, politikai, dvasininkai, bankininkai, verslininkai, visų sričių aristokratiškieji profesionalai, valstiečiai ir darbininkai ir tokie liaudies sūnūs, kaip aš, jau nieko apygręžčiai nebeįsileidume, nesuprantume ir nenorėtume padaryti — tai aš be reikalo čia rašau. Ir tai rašydamas, pats mažai betikiu. Prisiklausiu — pavėluotais stebuklais beveik visiškai lioviaus tikėti.

Ir štai „dialektinis“ prieštaramas: rašau, nes jau pernai pasižadėjau Kazimieriui Bradūniui šiuos sielvartus uždainuoti. Tik visus metus plunksna nepakilo. Sunku pakelti, kai nuėjau veltui dainuosias.

Maža paguoda, kad taip kalbu nebe vienas. Jau kelinti metai per laikraščius visus mūsų choras skausmingai dejuoja ir archyviškai sapnuoja.

O gyvenimas tiem giesmininkam

vis stato ano jauno veikėjo klausimą:

Archyvas?... Kas tai per paukštis? Ir apskritai, ką jis veikia? Ar jis dės aukso kiaušinius? Jei nedės, tai kam jo reikia...

PS. Gal leistumėt pridėti prierašą šios temos iliustracijai...

Kai šis rašinys buvo jau perrašytas, iš labai toli paskambino vienas pažįstamas kolekcionierius. Jis sužinojęs, kad mano kaimynystėje Pasadenaje (Calif.) gyvena senosios kartos lietuvis, turįs įvairiom kalbom įdomių lituanistinių knygų. Davė telefoną. Tuoj paskambinu: atsiliepiu pats ieškomasis. Sutariam kitą dieną susitikti Hilton viešbučio svetainėje. Tai devintą dešimtį pradėjęs inteligentiškas vyras, 60 metų lietuvių, bet per su viršum 60 metų jo negyvenęs, gerai kalbančios rusiškai, lenkiškai, prancūziškai ir, žinoma, angliškai, bet tik labai silpnai lietuviškai.

Taip, jis turįs apie 400 Lietuvių lieciančių vienetų, ir atsinešė įrodyti keletą pavyzdžių. Labai jomūs, reti, vertingi. Jis vedęs ne lietuve, neturi vaikų. Savo rinkinius norįs palikti „Lietuvai“, kurią jis

betgi vaizduoja labai abstraktiškai.

Su tuo senu bajoriška išrodančiu džentelmenu kalbėjomės porą valandų, kaip senį pažįstami — gražiai ir be galo jautriai.

Aš jam pažadėjau atrasti „Lietuvą“. Jo kolektyja gal nežus...

ASTEROIDAS JIMARNOLD

Nedaug yra gyvų asmenų, kurių vardu būtų pavadinti padangų kūnai. Vienas tokių yra Kalifornijos universiteto chemijos profesorius dr. James Arnold. Jo vardu pavadintas vienas, dar 1973 metais užtiktas, asteroidas. Asteroido vardas gautas, sujungęs profesoriaus vardą ir pavardę: Jimarnold.

Prof. J. Arnold daug nusipelnė, tyrinėdamas asteroidus ir mėnulio akmenų, Apollo astronautų pargabentų, cheminę sudėtį. Sprendžiant iš šviesumo ir atstumo, Jimarnold galįs būti 8 mylių (13 kilometrų) diametro akmenų gabalas.

Jono Jurašo „Savižudis“ įžengia į Broadway'ų

New Yorke, Broadway'aus teatre, pakyla uždanga virš Nikolaus Erdmano pjesės „Savižudis“. Scenos centre — pjesės herojaus Podsekalknikovo lova. Už jos komunalinio namo aukštai abiejose pusėse, begaliniai koridoriai. Ir durys, daugybė atsiveriančių, uždarančių durų. Scenos kraštuose kabo dvi didžiulės drobės, dvidešimtinių metų plakatų stiliuje vaizduojančios po-revoliucinę Rusiją. Podsekalknikovas pasaka iš slogaus sapno, aukštai veriasi durys, muzika... Jau pirmąją sceną žiūrovai sutinka plaujais ir tokiu gyvu dalyvavimu lydi veiksmą iki baigminės uždangos.

Su šiuo spektakliu į Broadway'us Amerikos teatro šerdi, įžengė režisierius Jonas Jurašas. Čion jį atvedė ypatingas „Savižudžio“ pasisekimas Trinity repertuariniame teatre, Providence mieste, šių metų sausio — vasario mėnesį. Režisierius automatiškai neperkėlė Trinity varianto į New Yorką, bet, pasinaudodamas Broadway'aus techninėmis ir aktorinėmis galimybėmis, praturtino ankstesnįjį spektaklį naujomis režisūrinėmis idėjomis. „Savižudis“ galima statyti ir kaip būtiną komediją, bet tai ne Jurašo stilius, jis palieka atrinktas tikrovės detales, bet apgaubia jas sąlygine, fantastine visuma. Tai ne Erdmano iliustracija, bet aistringa interpretacija: ne iškreipiant pjesės esminio pobūdžio, jo teksto išverčiamas į kitą — teatrinį metaforų „kalbą“ — toliau rutuliojamas. Jurašas išplečia čigonų vaidmenį — jų choras virsta tarsi pjesės rit-

ALGIRDAS LANDSBERGIS

mo įkūnijimu. Kaip režisieriui būdinga, jo spektaklyje „vaidina“ ir daiktai. Antro veiksmo puotos stalas virsta, nelyginant, istorijos svarstykėmis, ant kurių ky-la ir leidžiasi besivaržančių grupių atstovai. Podsekalknikovo karstas ima kilti į dangų, o kai paaiškėja, kad jis gyvas — virsta sūpuoklėmis. Taip visa scena yra daugiapilvis „totalinio teatro“ organizmas.

Brodvejiniame spektakliui galima rinktis geriausius Amerikos aktorius. Todėl čia vaidyba buvo pranašesnė už Trinity spektaklį. Nors aktoriai susibūrė iš įvairių vietų ir pirmą sykį dirbo drauge, Jurašas sugebėjo išgauti ansamblio įspūdį. Iš aktorių jis reikalavo ir plastinio judesio, ir vidinės tiesos; didele dalimi, jam tai pavyko. Pagrindiniam, Podsekalknikovo, vaidmenyje Broadway'uje debiutavo žymusis anglų aktorius Derek Jacobi. Pradžioje jis pasirodė itin trapus, lyg lengvai pažeidžiamas vaikas, be šiam vaidmeniui reikalingos žemiškos aistros. Tačiau įsiai sužvilgo ant-rame veiksmu, kur pjesė prabyla šekspyrinėm bei gogoliškom užuominom ir žengia į filosofinę dimensiją, kurios niuansus Jacobi pasigėrėtina užčiuopė. Atrodo, kad Jurašo ir Jacobi meniniai temperamentai skirtingi, bet jie du sugebėjo dirbti drauge ir sukurti įdomų vaidmenį.

Podsekalknikovas, tasai eilinis žmogelis NEPinės Rusijos užkampyje, šaunus kareivio Švei-

ko pusbrolis, pabaigoje jau nebe tas. Jis pažvelgė mirčiai į akis, jis metė šūkį visagaliam kolosui Kremliuje. Pjesė baigiantis, kiti veikėjai atitolsta nuo jo; mizanscena pabrėžia jo naują stovį ir vienišumą. Gal jis visa tai sapnavo, bet 30-inių, 40-inių metų, tikrovė, sudėtingesnė ir už jo slo-gutį. Taip spektaklyje išryškėja kelios erdvės, keli matavimai: tikrovės, sujaukta Podsekalknikovo lova; politikos ir istorijos paradokso; ir, anapus jų, metafizinė erdvė — mirtis ir nemirtingumas, buities prasmė. Bene svarbiausias Jurašo pasiekimas yra tas, kad jo spektaklis aprėpia ir išreiškia visas tris erdves. Jis apima farsą ir idėjų dialektiką; veikia mūsų jausmus ir jausmus, vaizduotę ir protą.

Dabar laukiame recenzijų ir kritikinių straipsnių — dienraščiuose, žurnaluose, radijuje, televizijoje. Bet žvelgdami į šį spektaklį iš savo trisdešimtinių metų brodvėjinio žiūrovo patirties, jų su recenzentais jau dabar įsitiki-nę, kad Jurašo „Savižudis“ bus minimas, kaip vienas Broadway'aus kurtinių spektaklių. Pagal jį bus matuojami ateities „Savižudžio“ pastatymai.

Broadway'us Amerikoje vadinamas „erdvių baltuoju vieškeliu“ — The Great White Way. Šiuo vieškeliu dabar pasuko buvusio Kauno Dramos teatro vyriausias režisierius Jono Jurašo karjera. Ją seksime su ypatingu dėmesiu, nes tai ir Lietuvos teatro laimėjimas.

Is „Savižudžio“ paruošos bei repetičių. Viršuje kairėje — Režisierius Jonas Jurašas ir aktorius Derek Jacobi. Viršuje dešinėje — Jonas Jurašas, Angela Pietropinto, Derek Jacobi su Susan Edwards, David Patrick Kelly, Derek Meader ir Ara Fitzgerald. Žemiau kairėje — Derek Jacobi ir Madeleine Thorton-Sherwood. Žemiau dešinėje — Angela Pietropinto ir Derek Jacobi.

Nauji leidiniai

• Alfred Erich Senn, JONAS BASANAVIČIUS: THE PATRIARCH OF THE LITHUANIAN RENAISSANCE. East European Series, No. 1. Oriental Research Partners, Newtonville, Mass. 1980. Veikalas anglų kalba, iliustruotas ke-

liomis nuotraukomis, kietais viršeliais, 94 psl.; kaina — 9 dol. 50 centų, gaunamas ir „Drauge“. Tai kiekvienam, o ypač lietuviškai nemokančiam Rytų Europos naujųjų laikų istorikui labai

paranki medžiaga, jei gilinama si į lietuvių tautinio atgimimo epochą. Biografiniame veikle, suprantama, autorius labiausiai paseka paties dr. Jono Basanavičiaus gyvenimo eigą. Tačiau visa tai rodoma ano meto lietuvių tautos ir jos europinės situacijos kontekste.

Visas veikalo turinys suskirstomas į tokius skyrius: Foreword, I. Aescholupius and Lithuania, II. The Dawn, III. Return to Lithuania, IV. The Lithuanian Learned Society, V. Voyage to the United States, VI. Through War and Revolution, VII. The Last Years, Epilogue: An Appreciation, Notes, Bibliography, Index of Names.

• CHRONICLE OF THE CATHOLIC CHURCH IN LITHUANIA, No. 40, October 19, 1979. A Translation of the Complete Lithuanian Original, LIE-TUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA Nr. 40. Documenting the Struggle for Human Rights in Soviet - Occupied Lithuania Today. Translated by: Vita Matusaitis. Translation Editor: Rev. Casimir Pugevičius.

itampa, užtvarta, apribojimas... ir asmens dažnai bergždžias, dažnai apgaulingas bandymas per-

žengti žemiškas ribas“. „Jo menas nėra akivaizdžiai politinis, nors yra daugiau negu tik sutapimas, kad Mikalojus Konstantinas Ciurlionis ypatingai sudomino dr. Pliopli. Washingtono jo studijos apie Ciurlionį pasireiškė viešomis paskaitomis ir pluoštos straipsnių, iš kurių keletą buvo atspausdinta ir Lietuvoje.“

„Kai įvyko „Minnesota Energy“ parodos atidarymas Duluth mieste Tweed muziejuje, liepos mėn., vienas muziejaus globėjas buvo paklaustas, kodėl jį parinko šiuos menininkus. Stewart Turnquist atsakymas atspindi ir tai, ką dr. Audrius Plioplis darbai iššaukia: „Kodėl aš parinkau šiuos menininkus? Dėl to, kad jų darbai uždegė gaisrą mano sieloje“.

Dr. A. Plioplio paroda įvyksta Chicagoje 1980 m. spalio 24 — lapkričio 15 d., Galerijoje, 744 North Wells. Eksponuojami darbai buvo įkvėpti dviejų savaitų kelionės Northwest teritorijose, 700 mylių Arktikos gilumoje.

Šeši veikalai teatro festivalyje

Penktoji teatro festivalis įvyksta šiemet Chicagoje lapkričio 26 — 30 d. Siame festivalyje regėsime net šešis mūsų rašytojų veikalus. Liudo Dovydeno komediją „Jeigu mes rasim uranijaus“ parodys Chicago Jaunimo teatras; režisuoja Darius Lapinskas. Chicago Salių teatras reprezentuos su K. Kielos komedija „Jaunystės elektrai“; režisuoja Juozas Petrasauskas. Rochesterio Jaunimo teatro palinksminis žiurovą su Anatolijaus Kairo komedija „Kučiai“; režisuoja Andrius Cieminis. Los Angeles Dramos sambūris atskrenda su Jurgio Gliados dra-

ma „Ciurlionis“, režisuoja Dali Mackialienė. Toronto teatras „Aitvaras“ pasirodys su Juozo Grušo drama „Tėvas ir sūnus“; režisuoja Aldona Dargytė — Byszkiewicz. O Hamiltono teatras „Aukuras“ atveža Birutės Puškevičiūtės naujo veikalo premjerą — komediją „Antroji Salomėja paimniavo“; režisuoja Elena Dauguvietytė — Kudobienė.

Festivalis pradėdamas lapkričio 26 d. aktorius Vitalio Žutausko humoru vakarų ir baigiamas lapkričio 30 d. žymenų įteikimo vakaru. Visas dienas festivalis vyks Jaunimo centre.

Nauja studija apie išeivijos vaidmenį

Vincentas Liulevičius nuo 1957 m. rinko medžiagą pasaulio lietuvių istorijai. Šiomis dienomis baigia ruošti spaudai rankraštį, pavadinimą „Išeivijos vaidmuo nepriklausomos Lietuvos atkūrimo darbe“. Studija susideda iš keturių dalių: 1) Išeivija Lietuva garsinimo — propagandos darbe, 2) Išeivijos politinė veikla Lietuvos labui, 3) Išeivijos kultūrinė parama Lietuvai ir 4) Išeivijos ekonominė parama Lietuvai, Gale pridėti svarbesnįjį

minėtos veiklos dokumentai. Surinkta gausiai iliustracinė medžiaga. Didesnio formato atspausdinta knyga turėtų būti apie 350 — 400 puslapių. Studijoje nurodoma, kiek išeivija prisidėjo prie Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo ir jos gyvenimo pagerinimo. Autorius ieško leidėjo ir mecenatų. Jei atsirastų norinčių išleisti ar būti mecenatais, prašoma rašyti autoriui: 6540 So. Campbell Ave., Chicago III. 60629.

Published by the Lithuanian R. C. Priests' League of America, 351 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207.

Su atitinkamu kun. Kazimiero Pugevičiaus įvadu angliskai skaitančiam pasauliui vėl pateikiama vienas „Kronikos“ numeris, puikiai išverstas anglų kalbon, įvairintais keliomis nuotraukomis ir viršelio nuotrauka, rodančia minias žmonių, sutinkančių vengrų kardinolą Laszlo Lekai Lietuvoje.

• EGLUTĖ, 1980 m. rugsėjo mėn. Lietuviškas laikraštėlis vaikams išeivijoje. Vyr. redaktorė — ses. O. Mikailaitė. Leidžia Nekaltai Pradėtosios Marijos seserys. Administruoja Danguolė Sadūnaitė. Redakcijos ir administracijos adresas: Eglutė — Immaculate Conception Convent, Putnam, Conn. 06260. Metinė prenumerata — 7 dol.

Sunku būtų įsivaizduoti paties pirminio lietuvinio auklėjimo, skaitymo, be „Eglutės“. Tiek čia puikiai piešinių, eilėraščių, rašinių, vaidinimų, galvosūkių, kryžiažodžių ir kitokių naudingų užsimimų.

ATSIŪSTA PAMINĖTI

• LAISKAI LIETUVIAMS, 1980 m. rugsėjo mėn. Nr. 8. Religinės ir tautinės kultūros mėnesinis žurnalas. Redaguoja J. Vaišnys, S.J. Administruoja A. Likanderienė. Redakcijos ir administracijos adresas: 2345 W. 56th St., Chicago, IL 60636. Metinė prenumerata — 8 dol.

• KARYS, 1980 m. rugsėjo mėn., Nr. 7. Pasaulio lietuvių karių — veteranų mėnesinis žurnalas. Redaguoja Zigmars Raulinaitis. Administruoja Kęstutis Bileris. Redakcijos ir administracijos adresas: Karys, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207. Metinė prenumerata — 12 dol.

• MŪSŲ ŽINIOS, 1980 m. spalio 12 d., Nr. 9. Lietuvių jėzuitų ir jaunimo centro Chicagoje biuletenis. Redaguoja Antanas Saulaitis, S.J. Administruoja Petras Kleinas, S.J. Spausdina M. Morkūno spaustuve. Leidinys gausiai iliustruotas. Redakcijos ir administracijos adresas: 5620 S. Claremont Ave., Chicago, IL 60636. Atskiro numerio kaina — 25 c. Metinė prenumerata paštu — bent 5 dol.

Amerikiečiai apie Audrių Pliopli

1980 m. spalio mėn. The Mayo Alumnus žurnale (psl. 28-35) pasirodė Rosemary Klein ilgas straipsnis „Gaisras mano sieloje — Audrius Plioplis vizija“. Tai buvo daugiau negu eilinė recenzija paskutinių dviejų dr. Plioplio parodų („Minnesota Energy“ Minnesotos universiteto Tweed meno muziejuje, Duluth, ir Dolly Fiterman meno galerijoje, Minneapolis).

Pirmiausia tektų nors trumpai pažvelgti į dr. Audrius Plioplio neįprastą kelionę iš medicinos į meną ir atgal. Gimė 1951 m. Toronte. Seimai persikrausčius į Ameriką, Chicagoje baigė gimnaziją ir įstojo į Chicago universitetą, perėjo į medicinos fakultetą, kurį baigė 1975 m. birželio mėn. Savamoksliškas menininkas, medicinos mokslų metu pradėjo laisvalaikį tapyti. Tačiau mokslų metams bėgant, meno trauka vis didėjo, kol nepajėgė tai trauka atsisipirti. Atlikęs savo medicinos praktiką (internship) Wisconsin universiteto ligoninėse, Madison, jis nusprendė pašvęsti visą savo laiką meno istorijos studijom ir kūrybiniam darbui. Gyvendamas Washingtono, atsidėjo vien menui, išvystė savo stilių naujoje sąvokinio (conceptual) meno srovėje, ir palaipsniui jo kūriniai pasirodė įvairiose parodose. Jis taip pat susilaukė gana didelio amerikiečių spaudos dėmesio. Bet menininko dalis sunki, ir po trejų metų nusprendė sugrįžti į mediciną. Jau daugiau kaip metus dr. A. Plioplis gilinasi savo pasirinktoje pediatriškos neurologijos srityje Mayo klinikoje, Rochesterio. Tačiau menininko siela nežuvo ligoninių koridoriuose, pastarų vienerių metų laikotarpiu įvyko nemažas skaičius jo dailės parodų, o netrukus jo paroda bus ir Chicagoje, „Galerijoje“, 744 N. Wells St., nuo spalio 24 d. iki lapkričio 22 d.

Rosemary Klein savo straipsnyje smulkiai išnagrinėja įvai-

rius dr. A. Plioplio darbus (įtrintus piešinius, labirintų piešinius, veidrodžių knygas), gvilde- pati kūrybos procesą, ir skai- tytojas tuo būdu yra supažindinamas su kūrėju kaip žmogumi. Štai čia keletas ištraukų iš paties straipsnio:

„Cituoju Dostojevskį, Kafka ir Beketą, dr. A. Plioplys prisipažįsta, kad įtakos jo mene yra buvusios labiau filosofinės ir literatūrinės, negu meninės. Nors jo susidomėjimas menu iš pradžių pasireiškė tapyba, jis greit persimetė prie mišrios technikos skulptūrų“.

„Jis pradėjo iškilti meno pasaulyje įvairiomis parodomis, pažymėtinai „Copy-Art DC“ parodoje (Washingtono), kurios įkvėpimas buvo meniškis bandymas, naudojantis fotokopijavimo technika“.

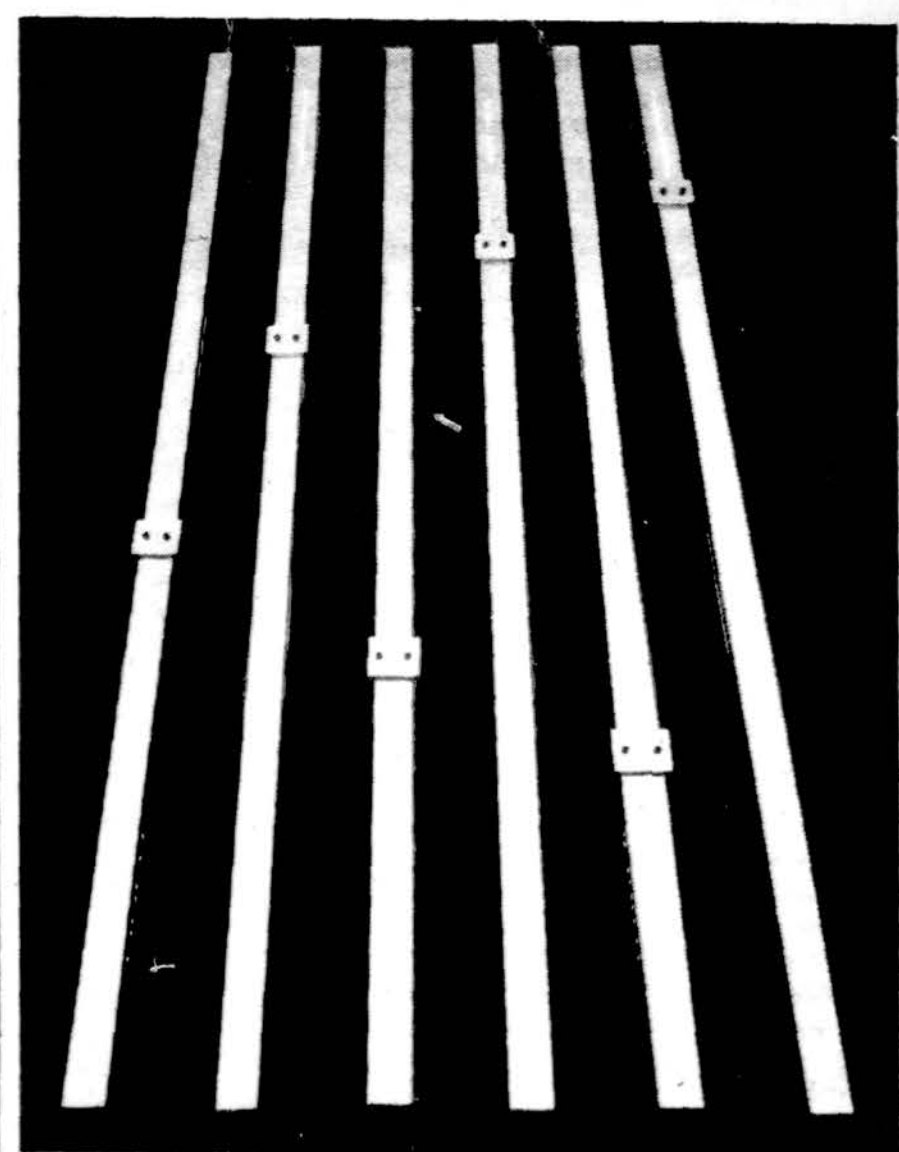
„Viena jo knygų, pasirodžiusių šioje parodoje, buvo „Prasimė knyga“. Šis žavingas ir kar-

tu klaidus kūrinys turi juoda knygų viršelį. Žodis „prasmė“ ryškiai atspausdintas pirmame puslapyje. Kopijuojama ir perkopijuota, puslapis po puslapio pats žodis tirpsta lyg į beprasmiškumą. Variantai šios temos pasirodo „Tikėjimo knygoje“, kurioje žodis „tikėjimas“ kiekviename puslapyje pamažu nyksta, kol visai dingsta; „Likimo knygoje“, kurioje žodis „likimas“ raide po raidės nuslysta nuo kiekvieno praskleisto puslapio; ir „Mitologijos knygoje“, kurioje žodis „mitas“ ištirpsta ir virsta eile taškų, o kairėje puslapyje dalyje linijos pradeda įsibrauti, lyg sukurdamos rėmus. „Mitai“ yra pati įdomiausia šių fotokopijuotų knygų, kurioje žodžio atvaizdas nutolsta į iluzines trečiosios dimensijos gelmes“.

„Nors jis yra naudojęs įvairias priemones savo mene: dažus, žybtelėjiančias lemputes, krūvelės akmenu, tam tikros temos kartojasi visuose jo kūriniuose. Ar jis išsireiškia sudaužytais veidrodžiais, ar serija nuotraukų, susirūpinimas išlieka: suvaržymas,

Bendras Audrius Plioplio parodos vaizdas Dolly Fiterman galerijoje, Minneapolis, Minnesotoje.

Elena Urbaitytė. Iš dailininkės darbų parodos, vykusios „Phoenix“ galerijoje, New Yorko rugsėjo 9—27 d. Šio pasaulinio meno centro galerijų apžvalgose spaudoj Elenos Urbaitytės paroda susilaukė palankaus dėmesio.